

3. МАКРОЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ

DOI: <https://doi.org/10.32782/mer.2023.101.08>

УДК 336.2

СТАН ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сніжана Олександрівна Бей¹, Надія Миколаївна Головай², Алла Вікторівна Долюк³

У статті досліджено тенденції та динаміку зростання державного боргу України впродовж 2015–2022 рр. Метою даної роботи є дослідження стану державного боргу України в умовах воєнного стану та пошук шляхів його оптимізації. Здійснено аналіз стану державного боргу України до повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави і в період військових дій. Падіння економіки припадає на період початку агресії російських військ на сході України, окупації частини України та пандемії COVID-19. Встановлено, що накопичені проблеми у сфері управління державним боргом та військові дії, які розпочалися 24 лютого 2022 року, призвели до стрімкого зростання обсягу державного боргу в Україні. Отже, державний борг продовжуватиме зростати та потреба у борговому фінансуванні залишиться і в 2023–2024 рр. Зосереджено увагу на важливості визначення стратегічних напрямів оптимізації державного боргу та пошуку більш ефективних рішень у цьому напрямку.

Ключові слова: державний борг, гарантований державою борг, зовнішній борг, внутрішній борг, ВВП, державний бюджет, державний дефіцит, обслуговування державного боргу, управління державним боргом, стратегія, військовий стан.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення росії на територію України змусило українців пристосовуватися до нової парадигми у всіх сферах життя країни, в тому числі і в державних фінансах. За останній рік і дотепер можливості надходжень до державного бюджету значно скоротилися, а видатки зросли удвічі та набули системи пріоритетності в основних напрямках фінансування: в першу чергу здійснюються видатки на національну безпеку та оборону, а також на здійснення заходів правового режиму воєнного стану, до видатків другої черги відносять такі як оплата праці бюджетної сфери, обслуговування державного боргу, соціальні видатки та інші. Капітальні видатки фінансуються в останню чергу, лише у випадках нагальної

потреби [1]. За цей період відповідно до наявності коштів перелік пріоритетності видатків змінювався, і до Постанови № 590 під час воєнного стану зміни вносилися багато разів. В результаті такого дисбалансу істотно збільшився дефіцит державного бюджету і відповідно спостерігається збільшення державного боргу, що потребує залучення додаткових фінансових ресурсів. За інформацією Міністерства економіки України у 2022 році країна втратила 30,4 % ВВП [2].

Уряд України залучає фінансову допомогу у вигляді переважно кредитів і грантів від міжнародних організацій та підтримки закордонних партнерів, активно залучає військові облигації як інвестиційний інструмент, однак використання фінансових ресурсів на

¹ Бей Сніжана Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету, e-mail: sneganapipko@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6651-4210>

² Головай Надія Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету, e-mail: n.golovay@wunu.edu.ua ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9597-0963>

³ Долюк Алла Вікторівна, кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету, e-mail: a.dolyuk@wunu.edu.ua ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5461-5295>

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution CC BY 4.0

зовнішньому і внутрішньому ринку призводить до значного росту державного боргу, що впливає на фінансову стійкість та потребує розробки заходів в ефективному управлінні борговим навантаженням країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день вітчизняними вченими та практиками проведено значний обсяг досліджень щодо вивчення даного питання. Дослідженням теоретичних засад і практичних аспектів щодо управління державним боргом займаються такі вітчизняні науковці: Стойко О., Шубенко І., Крисоватий А., Кириленко О., Дем'янишин В, Лисяк Л., Абакуменко О., Лободіна З., Лондар С., Луніна І., Опарін В., М., Юрій С., Бурлаченко Ю., Гарбінська-Руденко А., Лямзіна О., Сочка К. Але, не дивлячись на зазначений доробок у вирішенні даної проблеми, залишаються не повністю розкриті питання щодо оцінки рівня державного боргу України саме в умовах воєнного стану та напрями його оптимізації, що й визначило мету нашого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є дослідження стану державного боргу України в умовах дії воєнного стану та стратегічні напрями його оптимізації.

Досягнення мети пов'язане з вирішенням наступних завдань:

- здійснити аналіз стану державного боргу України до повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави і під час війни;
- визначення стратегічних напрямів оптимізації державного боргу та пошук більш ефективних рішень у цьому напрямку.

Методи дослідження. Теоретичною базою для дослідження даної проблематики є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених із питань державних фінансів та боргової політики. У процесі дослідження використано такі методи наукового пізнання: аналізу і синтезу, порівняння, узагальнення, аналогій, графічні методи відображення інформації, систематизація, індукції та дедукції та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Бюджетного кодексу України державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [3].

Державні запозичення здійснюються з метою покриття дефіциту державного бюджету та рефінансування державного боргу. Право на здійснення державних запозичень в межах, визначених законом про Державний бюджет України, належить державі в особі Міністра фінансів України за дорученням Кабінету Міністрів України. Кабінет Міністрів України визначає основні умови здійснення державних запозичень, у тому числі основні умови кредитних договорів та основні умови випусків і порядок розміщення державних цінних паперів.

Витрати з погашення та обслуговування державного боргу здійснюються за рахунок коштів держав-

ного бюджету відповідно до кредитних договорів, а також нормативно-правових актів, за якими виникають державні боргові зобов'язання, незалежно від обсягу коштів, визначеного на таку мету законом про Державний бюджет України.

Управління державним боргом здійснюється Міністерством фінансів України в межах повноважень, визначених законодавством України. З метою ефективного управління державним боргом та/або ліквідністю єдиного казначейського рахунку Міністр фінансів України від імені України має право здійснювати правочини з державним боргом, включаючи обмін, випуск, купівлю, викуп та продаж державних боргових зобов'язань, за умови дотримання граничного обсягу державного боргу на кінець бюджетного періоду [4].

Згідно Бюджетного кодексу України, гарантований державою борг – загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України щодо отриманих та непогашених на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями. До вступу в силу державних гарантій (настання гарантійного випадку), операції щодо заборгованості не відображаються в державному бюджеті [3].

Державний борг поділяють на зовнішній та внутрішній. Говорячи про зовнішній борг, то він є частиною валового внутрішнього боргу держави і означає заборгованість однієї країни перед іншими, а також міжнародними фінансовими організаціями чи іншими економічними суб'єктами. В свою чергу внутрішній борг є заборгованістю держави власникам державних цінних паперів або іншим позикодавцям [5].

Головними причинами створення і збільшення державного боргу є:

- трансформаційний спад виробництва і звуження на цій основі податкової бази;
- циклічні спади в економіці;
- несприятливий інвестиційний клімат;
- збільшення державних витрат без відповідного зростання доходів;
- зменшення податків з метою стимулювання економіки без відповідного зменшення державних витрат;
- вплив політичних циклів.

Правове регулювання державного боргу та гарантованого державою боргу, місцевого боргу та місцевого гарантованого боргу в Україні здійснюється відповідно до Конституції України, Бюджетного Кодексу України та інших нормативно-правових актів у сфері управління боргом.

Величина основної суми Державного боргу не повинна перевищувати 60% фактичного річного обсягу валового внутрішнього продукту України (у разі перевищення зазначеної граничної величини Кабінет Міністрів України зобов'язаний вжити заходів для приведення цієї величини у відповідність до встановлених законодавством вимог) [6].

Що стосується Державного боргу України до повномасштабного вторгнення, а саме в період з 2015 р. по 2021 р., то слід відзначити, що стан боргу є прямим відображенням економічної ситуації в країні цього періоду

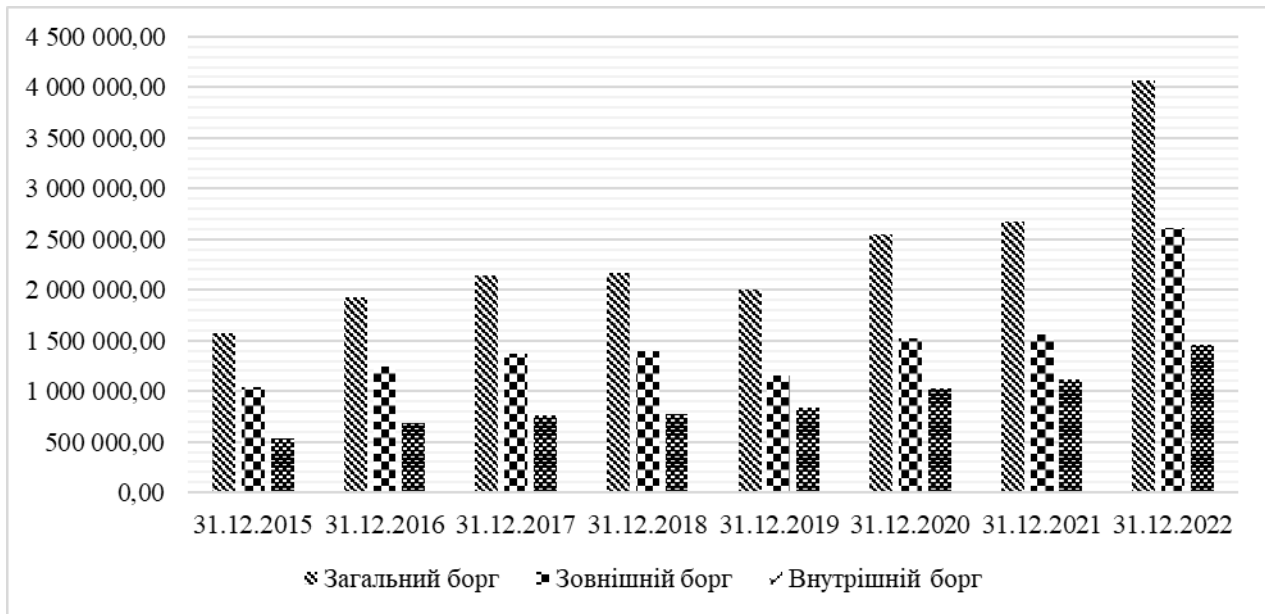

Рисунок 1 – Державний та гарантований державою борг України за 2015–2022 рр. (млн грн)

Джерело: [7]

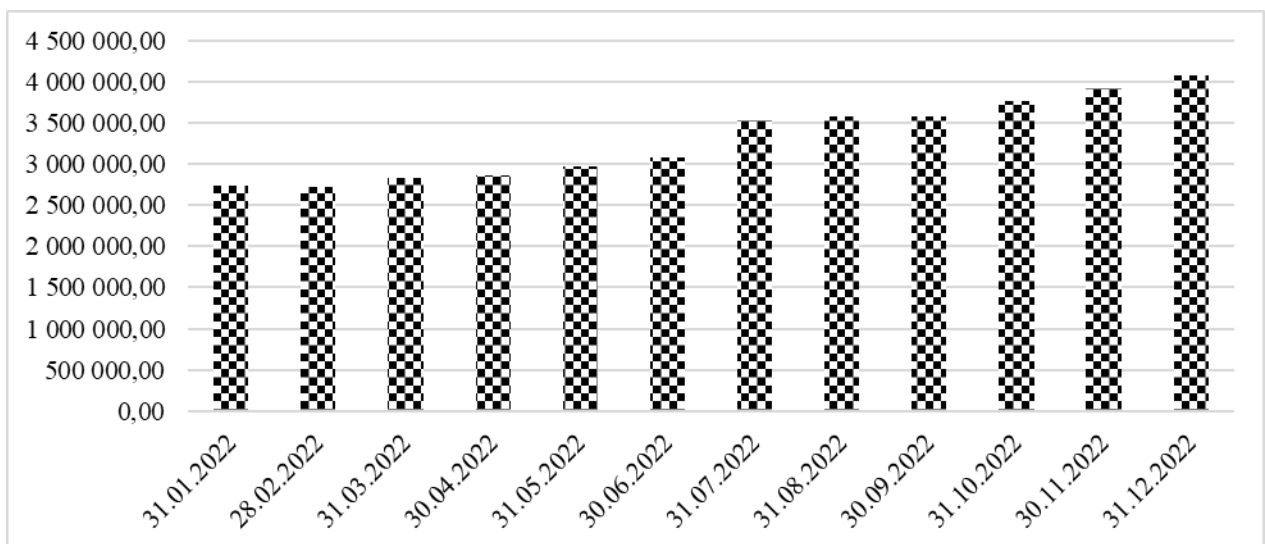

Рисунок 2 – Державний та гарантований державою борг України у 2022 році (млн грн)

Джерело: [7]

та передусім політики Уряду в сфері державних фінансів. Розпочинаючи з 2014 року, з початком агресії російських військ на сході України, окупації частини України та пандемії COVID-19 спостерігається падіння економіки України. І зважаючи на всі ці складні умови, Уряд нашої держави, все-таки, зміг стримати значне зростання боргу та втримати фінансову стійкість, і протягом 2015–2021 рр. спостерігається номінальне зростання державного боргу України (рис. 1).

Тривалий час боргова політика України характеризувалась відсутністю впорядкованості та спрямованості, а в ході регулювання державного боргу спостерігалась суперечливість, неефективність функціонування різноманітних елементів механізму державного боргу.

Вже існуючі накопичені проблеми у сфері управління державним боргом та військові дії, які розпочалися 24 лютого 2022 року, призвели до стрімкого зростання обсягу державного боргу в Україні (рис. 1, рис. 2).

Повномасштабне російське вторгнення у 2022 році призвело до падіння номінального ВВП України до \$161 млрд і збільшення співвідношення державного боргу до ВВП до 71,6% із 43,3% у 2021 році. З даними Міністерства фінансів України Державний та гарантований державою борг України у 2022 році збільшився на \$13,4 млрд до 71,5% ВВП на кінець року, порівняно з 48,9% у 2021 році. Однак державний борг продовжуватиме зростати, так як потреба у борговому фінансуванні залишається і в 2023 році (рис. 3).

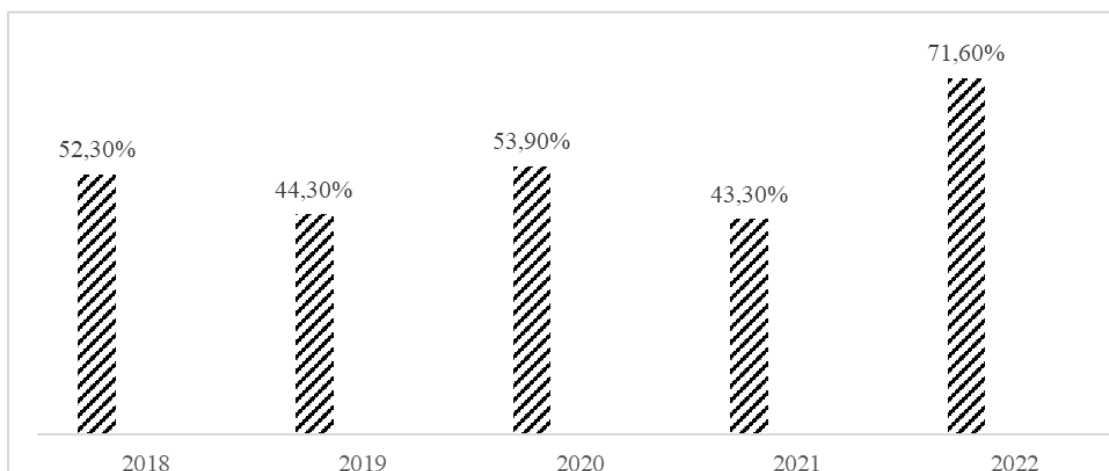

Рисунок 3 – Динаміка співвідношення державного боргу до ВВП, 2018–2022 рр. (млн грн)

Джерело: [4]

Слід відзначити, що у 2022 році рівень державного боргу України значно перевищив розмір, що передбачений фіскальним правилом (60% від ВВП), яке діяло до введення воєнного стану на території України. Але через військовий стан дія цього правила була призупинена відповідно до внесення змін до Бюджетного кодексу України.

Фінансування державного бюджету України у 2022 році майже на половину було забезпечено міжнародною допомогою – 46%, четверту частину бюджету профінансовано Національним Банком України, запланований дефіцит становив 1,5 трлн грн (близько 32% ВВП). Однак емісійне фінансування Національним Банком України створює надмірний тиск на валютний ринок і ціни, тому у 2023 році ці кроки будуть не виправдані [8].

Державний бюджет на 2023 рік передбачає доходи вдвічі нижче за витрати, та дефіцит – 21% ВВП (35.5 млрд дол. в еквівалентні за поточним курсом) [2]. Основна частина видатків пріоритетно припадає на безпеку і оборону та соціальний захист населення. Значний дефіцит державного бюджету профінансувати покликані схвалені Європейським Союзом обсяги підтримки на 2023 рік у розмірі 18 млрд євро та очікувані значні обсяги допомоги від США. Кошти від США вірогідно надійдуть у формі грантів, а від ЄС передбачені – як пільгові безпроцентні кредити на термін до 35 років з десятирічною відстрочкою до першого погашення, що зекономить видатки бюджету на сплату відсотків [9].

Окрім цього, за прогнозами Мінекономіки, розмір державного боргу у 2023 році перевищить номінальний розмір валового внутрішнього продукту і становитиме 106% ВВП (якщо Україна отримає обіцяні кошти переважно як

кредити, а не у вигляді грантів) [2]. За теперішніх умов це, можливо, некритично, проте, якщо розглядати такий показник у довгостроковій перспективі, то виглядає він досить песимістично, адже борг потрібно буде повертати, а відновлення ВВП, за прогнозами експертів, навіть у разі швидкого закінчення війни триватиме довго.

Накопичення державного боргу спричиняє низку ризиків, а особливо валютний ризик. Так як значну частку становить зовнішній борг країни. А так як впродовж 2023 року державний борг буде зростати, адже 95% дефіциту державного бюджету планується профінансувати за рахунок зовнішнього фінансування, а це становить 1, 596 трлн грн. Зовнішні позики надаються в іноземній валюті, що залежить від коливання курсу гривні.

Що стосується стану державного боргу України протягом I півріччя 2023 року, то спостерігається збільшення боргового навантаження, що, знову ж таки, пов'язано із зростанням потреби у величезній кількості фінансових ресурсів для забезпечення обороноздатності нашої країни (рис. 4).

Станом на 30 червня 2023 року державний та гарантований державою борг України становив 4 710,42 млрд грн або 128,81 млрд дол. США, в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 3 184,22 млрд грн (67,60% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 87,08 млрд дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 1 526,2 млрд грн (32,40%) або 41,74 млрд дол. США (табл. 1).

Державний борг України становив 4 376,48 млрд грн (92,91% від загальної суми дер-

Таблиця 1 – Державний та гарантований державою борг України станом на 30.06.2023

(млн грн)	Зовнішній борг	Внутрішній борг	Всього
Державний борг	2 921 532,9 (62,0%)	1 454 949,9 (30,9%)	4 376 482,8 (92,9%)
Гарантований борг	262 688,8 (5,6%)	71 250,3 (1,5%)	333 939,1 (7,1%)
Загальний борг	3 184 221,7 (67,6%)	1 526 200,2 (32,4%)	4 710 421,9 (100%)

Джерело: [4]

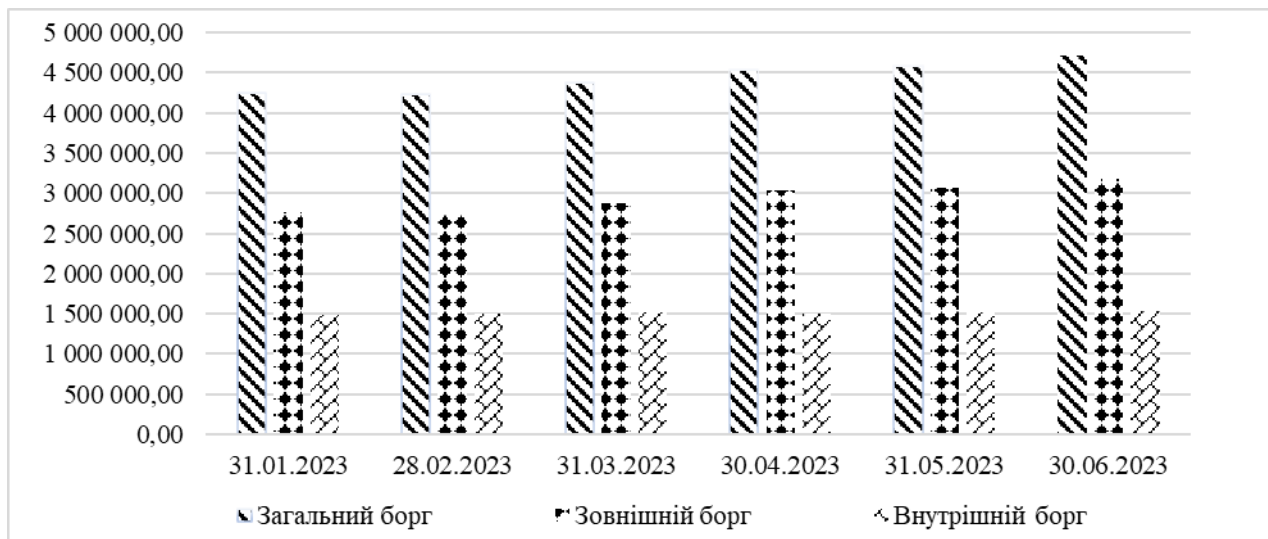

Рисунок 4 – Державний та гарантований державою борг України у 2023 році (млн грн)

Джерело: [7]

жавного та гарантованого державою боргу) або 119,68 млрд дол. США. Державний зовнішній борг становив 2 921,53 млрд грн (62,02% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 79,89 млрд дол. США. Державний внутрішній борг становив 1 454,95 млрд грн (30,89% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 39,78 млрд дол. США.

Гарантований державою борг України становив 333,94 млрд грн (7,09%) або 9,13 млрд дол. США, в тому числі: гарантований державою зовнішній борг – 262,69 млрд грн (5,58%) або 7,18 млрд дол. США; гарантований державою внутрішній борг – 71,25 млрд грн (1,51%) або 1,95 млрд дол. США.

Протягом червня 2023 року сума державного та гарантованого державою боргу України збільшилась у гривневому еквіваленті на 116,93 млрд грн та у доларовому еквіваленті державний та гарантований державою борг збільшився на 3,2 млрд дол. США [10].

За інформацією Міністерства фінансів України, за період з 24 лютого 2022 року і по сьогоднішній день джерелами фінансування державного бюджету є військові облігації, кредити від Міжнародних фінансових організацій, а також двосторонні кредити та гранти. Станом на 7 серпня 2023 року загальний обсяг фінансування Державного бюджету України складає 1 362 млрд грн або 37,2 млрд дол. США.

Зважаючи на характеристики та динаміку державного боргу України, актуальним завданням є призупинення такого швидкого його збільшення [11].

На сьогодні важливим кроком у фінансовій стійкості країни є пошук і залучення джерел безповоротної фінансової допомоги, що вбереже країну від боргового тягаря та забезпечить від зайвого тиску на державні фінанси.

З метою оцінки динаміки та поточного стану державного боргу України, визначення цілей, завдань та заходів з метою його оптимізації, Міністерством фінансів Укра-

їни розроблена середньострокова стратегія управління державним боргом на 2021–2024 рр. Вважаючи, що Стратегія була розроблена у період економічної кризи внаслідок спалаху COVID-19, головною метою управління державним боргом залишається залучення необхідного фінансування за найнижчої можливої вартості з урахуванням ризиків. У зв'язку з цим визначено чотири основні цілі управління державним боргом:

1. Збільшення частки державного боргу у національній валюті.
2. Продовження середнього строку до погашення і забезпечення рівномірного графіка погашення державного боргу.
3. Залучення довгострокового пільгового фінансування.
4. Продовження розвитку міцних взаємовідносин з інвесторами та подальше удосконалення політики управління державним боргом [12].

Зрозуміло, що військові дії на території України змушують переглянути і удосконалити механізми оптимізації державного боргу та спонукають до пошуку більш нових ефективних рішень у цьому напрямку.

Зменшення критичного боргового навантаження України доцільно здійснювати з урахуванням наявної структури державного та гарантованого боргу, у якій переважає частка зовнішнього боргу, передусім кредитів міжнародних фінансових організацій та євроблігаційних позик. Для відновлення боргової стійкості України та усунення проблем дефіциту фінансування в умовах війни та післявоєнного відновлення доцільно застосувати інструмент реструктуризації державного боргу у спосіб реалізації таких пріоритетних заходів:

- ухвалення нової боргової стратегії, у якій потрібно передбачити способи полегшення боргового навантаження (замороження, реструктуризації/списання держборгу) та інструменти оптимізації управління державним боргом з точки зору співвідношення вартості обслуговування та ризиків (Кабінет Міністрів України, Мінфін);

– досягнення політичної підтримки з боку міжнародних партнерів щодо гарантування імунітету від дефолту для уряду через застосування механізмів замороження/відтермінування боргових виплат та післявоєнної реструктуризації зовнішнього державного боргу України, зокрема як однієї з передумов фінансування економічного відновлення (Кабінет Міністрів України, Мінфін, НБУ, МЗС); – подання заявки до МВФ і Світового банку щодо включення України до переліку країн світу, які можуть пройти процедури списання заборгованості перед МФО за правилами ініціатив НІРС і MDRI; – досягнення домовленостей із кредиторами Української держави за зовнішніми облігаційними позиками щодо застосування знижок до номінальної суми боргу або поточної дисконтованої вартості боргових платежів;

– використання у контексті ширших програм повноцінної відбудови можливості застосування боргових свопів в обмін на фінансування цільових програм з охорони довкілля та кліматичних заходів (Кабінет Міністрів України, Мінфін, Міненерго, Міндовкілля, НБУ);

– налагодження попередньої взаємодії із кредиторами та потенційними партнерами з реалізації боргових свопів, зокрема із залученням авторитетних радників серед міжнародних фінансових інституцій, щодо таких питань, як-от спільне напрацювання механізму реалізації досвіду країн Карибського басейну, Белізу та Сейшельських ост-

ровів з конвертації боргів на розвиток «блакитної економіки» та випуску «блакитних» облігацій до розвитку ринку «зелених» облігацій в Україні (Кабінет Міністрів України, Мінфін, Міненерго, Міндовкілля, НБУ) [13].

Висновки. Державний борг України зростає, і цьому є пояснення – повномасштабне вторгнення росії на територію України: доходи скорочуються, видатки зростають вдвічі і набувають пріоритетності у основних напрямках фінансування національної безпеки і оборони. І як наслідок спостерігається істотне збільшення дефіциту Державного бюджету України і, відповідно, – збільшення державного боргу країни, яке потребує залучення додаткових фінансових ресурсів. На сьогодні основні зусилля Уряду спрямовані на пошук безповоротних грошей, які дадуть змогу уникнути накопичення надмірного боргового навантаження і не створюватимуть додаткового тиску на публічні фінанси у майбутньому. Крім того, варто починати готуватись до переговорів із кредиторами про реструктуризацію боргу, і що, найважливіше, зосередитися на формуванні привабливого інвестиційного середовища.

Отже, найважливішим та найактуальнішим завданням на сьогоднішній день є призупинення зростання рівня державного боргу України, тобто необхідна оптимізація державної боргової політики України та розробка нової боргової стратегії під час дії воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Постанова Кабінету Міністрів України № 590 від 9 червня 2021 року «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text>
2. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=4470bafb-5243-4cb2-a573-5ba15d9c8107&title=MinekonomikiPoperedno>
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2456-17>
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/overview-340>
5. Гарбінська-Руденко А.В., Лямзіна О.В. Поняття та значення державного боргу України в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. 4, 259–263.
6. Качула С.В., Павлова Г.Є., Лисяк Л.В., Добровольська О.В., Катан Л.І. Бюджетна система України : навчальний посібник в схемах і таблицях. Дніпро : Монолит, 2021. 332 с.
7. Державний борг України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
8. Державний бюджет України 2022 року: виконання в умовах повномасштабної війни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavnyu-byudzhet-ukrayiny-2022-roku-vykonannya-v-umovakh>
9. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (01.06.–15.07.2023 р.). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finsanovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-13>
10. Інформаційна довідка щодо державного та гарантованого державного боргу України (станом на 30.06.2023 р.). URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg>
11. Сочка К. Державний борг України: поточні реалії та проблеми. *Acta Academiae Beregsiensis. Economics*. 2022. 1(2), 172–183.
12. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2021–2024 рр. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/Serednyostrokovaya%20СУДБ%202021-2024.pdf>
13. Міжнародний досвід реструктуризації державного боргу у вимірі України. Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/mizhnarodnyy-dosvid-restrukturyzatsiyi-derzhavnoho-borhu-u-vymiri-ukrayiny>

REFERENCES:

1. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy No. 590 vid 9 chervnia 2021 roku "Pro zatverdzhennia Poriadku vykonannia povnovazhen Derzhavnoiu kaznacheiskoiu sluzhboiu v osoblyvomomu rezhymi v umovakh voiennoho stanu" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 590 dated June 9, 2021 "On approval of the Procedure for the exercise of powers by the State Treasury Service in a special regime under martial law"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text>
2. Ofitsiinyi sait Ministerstva ekonomiky Ukrainy [Official website of the Ministry of Economy of Ukraine]. Available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=4470bafb-5243-4cb2-a573-5ba15d9c8107&title=MinekonomikiPoperedno>

3. Biudzhetni kodeks Ukrainy vid 08.07.2010 r. No. 2456-VI [Budget Code of Ukraine dated July 8, 2010 No. 2456-VI]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2456-17>
4. Ofitsiyni sait Ministerstva finansiv Ukrainy [Official website of the Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://www.mof.gov.ua/uk/overview-340>
5. Harbinska-Rudenko A., Liamzina O. (2022) Poniattia ta znachennia derzhavnogo borhu Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [The concept and significance of the national debt of Ukraine in the conditions of martial law]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo – Analytical and comparative jurisprudence*, 4, 259–263. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.47> (in Ukrainian)
6. Kachula S., Pavlova H., Lysiak L.V., Dobrovolska O., Katan L. (2021) Biudzhetna systema Ukrainy [The budget system of Ukraine]: navchalnyi posibnyk v skhemakh i tablytsiakh. Dnipro: Monolyt, 332 p. (in Ukrainian)
7. Derzhavnyi borh Ukrainy [State debt of Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
8. Derzhavnyi biudzheth Ukrainy 2022 roku: vykonannia v umovakh povnomasshtabnoi viiny [The state budget of Ukraine in 2022: implementation in conditions of full-scale war]. Available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavnyy-byudzheth-ukrayiny-2022-roku-vykonannya-v-umovakh>
9. Ohliad instrumentiv pidtrymky finansovoi stiiokosti v umovakh voiennoho stanu v Ukraini (01.06.–15.07.2023) [Review of instruments for supporting financial stability in the conditions of martial law in Ukraine (June 1 – July 15, 2023)]. Available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiiokosti-v-umovakh-voyennoho-13>
10. Informatsiina dovidka shchodo derzhavnogo ta harantovanoho derzhavnogo borhu Ukrainy (stanom na 30.06.2023) [Information certificate regarding the state and guaranteed state debt of Ukraine (as of June 30, 2023)]. Available at: <https://www.mof.gov.ua/uk/derzhavnyj-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>
11. Sochka K. (2022) Derzhavnyi borh Ukrainy: potochni realii ta problemy [Public debt of Ukraine: current realities and problems]. *Acta Academiae Beregsiensis. Economics*, 1(22), 172–183. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2022-2-172-183> (in Ukrainian)
12. Serednostrokovna stratehiia upravlinnia derzhavnym borhom na 2021–2024 [Medium-term strategy of public debt management for 2021–2024]. Available at: <https://mof.gov.ua/storage/files/Середньострокова%20СУДБ%202021-2024.pdf>
13. Mizhnarodnyi dosvid restrukturyzatsii derzhavnogo borhu u vymiri Ukrainy. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen (2022) [International experience of public debt restructuring in the dimension of Ukraine. National Institute of Strategic Studies]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/mizhnarodnyy-dosvid-restrukturyzatsiyi-derzhavnogo-borhu-u-vymiri-ukrayiny>

THE CONDITION OF UKRAINE'S STATE DEBT IN TERMS OF MARTIAL LAW

Snizhana O. Bei¹, Nadiia M. Holovai², Alla V. Doliuk³

The article examines the trends and dynamics of the growth of Ukraine's public debt during 2015–2022. Russia's full-scale invasion of Ukraine caused a rapid increase in Ukraine's public debt: revenues decreased, expenditures doubled and became a priority in the main areas of financing national security and defense. Under such conditions, coverage of the state budget deficit and refinancing of the state debt is usually carried out at the expense of state borrowing on foreign and domestic markets. The purpose of this work is to study the state of the state debt of Ukraine in the conditions of martial law and search for ways to optimize it. An analysis of the state of the national debt of Ukraine before the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of our country and during the military operations was carried out. The main reasons for the growth of the state debt in the pre-war period have been established, namely: the transformational decline in production and the narrowing of the tax base on this basis; cyclical downturns in the economy; unfavorable investment climate; an increase in government spending without a corresponding increase in income; reducing taxes in order to stimulate the economy without a corresponding reduction in government spending; the influence of political cycles. The dynamics of indicators of the internal and external state debt, which characterizes the period from 2014 to 2021, in which the nominal growth of the state debt of Ukraine is observed. The fall of the economy coincides with the beginning of the aggression of Russian troops in the east of Ukraine, the occupation of part of Ukraine and the COVID-19 pandemic. The state of the state debt is a direct reflection of the economic situation in the country during this period and, above all, of the Government's policy in the field of public finances. It was established that the accumulated problems in the field of public debt management and the military actions that began on February 24, 2022, led to a rapid increase in the volume of public debt in Ukraine. Therefore, the public debt will continue to grow and the need for debt financing will remain in 2023–2024. Attention is focused on the importance of determining strategic directions for optimizing the public debt and finding more effective solutions in this direction.

Key words: public debt, government-guaranteed debt, foreign debt, domestic debt, GDP, government budget, government deficit, government debt service, government debt management, strategy, martial law.

JEL Classification: H63

Стаття надійшла до редакції 11.08.2023
The article was received August 11, 2023

¹ Snizhana O. Bei, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Vinnytsia Education and Research Institute of Economics, West Ukrainian National University

² Nadiia M. Holovai, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Vinnytsia Education and Research Institute of Economics, West Ukrainian National University

³ Alla V. Doliuk, PhD in Economics, Teacher of the Department of Finance, Banking and Insurance, Vinnytsia Education and Research Institute of Economics, West Ukrainian National University